

Türk Devrimi ve Anayasa Düzeninin Korunması Bakımından Devlet ve Din İlişkileri

Prof. Dr. Sadi Çaycı*

Giriş

- 10 Kasım Atatürk'ü Anma günü. (79. Yıl)
 - 1980'lere kadar, yas ağırlıklı yaklaşım.
 - 1980'ler sonrası, daha çok hatırlama ve ulusal sevginin ifadesi yaklaşımı.
- Duygusallık hepimizin doğasında var. İnsani bir özellik.
- Ancak, hükümet, kamu yönetimi, özellikle de üniversiteler, akıl, bilgi ve sorumluluk duygularının ön planda olması gereken kurumlar - konular.
- Üniversiteler ve düşünce kuruluşları, daha çok "Atatürkçülük" veya "Kemalizm" olarak adlandırdığımız Türk Devriminin kavramsal ve düşünsel içeriğini geliştirmeye, güncellemeye ve derinleştirmeye katkı sağlama sorumluluğunu taşıyor.
- Atatürkçülük / Kemalizm, deyim yerindeyse, Atatürk'ü övme ve onunla gurur duyma yarışından çok daha fazlasına dönüştürülebilir, geliştirilebilir. Dogmatik, tartışılmaz ve sorgulanamaz ilkeler ve kavramlarla toplumsal gelişim ve değişim dondurulmamalı.

Türk Devriminin Temel Unsurları: Cumhuriyet - Laiklik

- 10 Kasım Atatürk'ü Anma günü programını oluşturan unsurların sembolik anlamı önemli: Saygı duruşu, İstiklal Marşı, müzik dinletisi, konferans. Çok boyutlu bir yaklaşım.
- "Saygı duruşu" kavramı, bir bakıma, laik Cumhuriyet kavramının açıklayıcısı: Törende / toplantıda hazır bulunanlardan isteyen, bu uygulamayı, kendi görüşüne ve inancına göre, istediği gibi değerlendirebilir: Örneğin Atatürk'ü hatırlamak, düşünmek; ruhu için Fatih'a okumak veya başka bir seçenek.
- İşte bütün bu seçenekleri bir arada mümkün kılan, herkesi kucaklayabilen, özgürlükçü, çoğulcu ve laik bir cumhuriyet düzenidir.
- Türk Devriminin savunucuları, sadece Atatürk'ü övmekle ve Atatürk karşıtı hareketleri eleştirmekle yetinemezler; öz eleştiri de gerekir. Tartışma – sorgulama gerekir: Sorgulama – tartışma, başta bilim olmak üzere, her

* Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk AD Öğretim Üyesi, Ankara. 10 Kasım 2017 günü Başkent Üniversitesi'nde yapılan Atatürk'ü anma töreninde yapılan konuşma notunun geliştirilmiş metnidir.

konudaki, her alandaki gelişmenin anahtarıdır. Bunun da temeli, düşünce ve ifade özgürlüğüdür.

Cumhuriyetin Nitelikleri

- Anayasa, Madde 2: Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde,
 - insan haklarına saygılı,
 - Atatürk milliyetçiliğine bağlı,
 - başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan,
 - demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.
- Anayasa düzeninin korunması sorunu: Bu ilkeler ve kavramlar nasıl güvence altına alınabilir / ihlal edilirse ne yapılabilir?

Anayasayı İhlal Suçu

Türk Ceza Kanunu, Madde 309: Cebir ve şiddet kullanarak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının öngördüğü düzeni ortadan kaldırmaya veya bu düzen yerine başka bir düzen getirmeye veya bu düzenin fiilen uygulanmasını önlemeye teşebbüs edenler ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Hükûmete Karşı Suç

Türk Ceza Kanunu, Madde 312: Cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs eden kimseye ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir.

Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine Karşı Silâhlı İsyân

Türk Ceza Kanunu, Madde 313: Halkı, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine karşı silahlı bir isyana tahrik eden kimseye onbeş yıldan yirmi yıla kadar hapis cezası verilir. İsyân gerçekleştiğinde, tahrik eden kişi hakkında yirmi yıldan yirmibeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Değerlendirme

- Türkiye’de iç güvenlik uzun yıllar, ceza kovuşturması genel yaklaşımına dayandırılmıştır. Ceza kovuşturmalarının ve buna bağlı önlemlerin yeterli olacağı düşünülmüştür. Ancak bunun yeterli olmadığı, güncel iç güvenlik sorunlarının azalmamış, hatta çoğalmış – derinleşmiş olmasından kolaylıkla anlaşılabilir.
- Şu halde, konuya daha geniş bir çerçeveden bakma zorunluluğu vardır. İç güvenlikle ilgili milli güvenlik siyasetinin, önleyici ve düzeltici stratejileri bir arada dikkate alınması gerekir.

Anayasa Düzeninin Korunması

Önleyici yaklaşım:

- Kişi güvenliği: Hukukun üstünlüğü – demokrasi ve insan hakları hukuku.
- İyi yönetim: Halka hizmet eden ve halkı koruyan bir kamu yönetimi anlayışı.
- Amaç: Devlet ve toplum ilişkilerini sağlam zemine dayandırmak.

Düzeltilici yaklaşım:

- Kamu yönetimi – kamu görevlileri: İdare - disiplin hukuku.
- Medeni hukuk: Eski hale getirme - tazminat hukuku.
- Suçların kovuşturulması.
- Olağanüstü yönetim usulleri.

Güç kullanımı:

- Kolluk hareketi / Silahlı Kuvvetlerin kolluk hareketine yardımı. Amaç, suçların kovuşturulması.
- Silahlı Kuvvetlerin iç güvenlik hareketi (tedip / tepeleme hareketi). Amaç, askeri bir tehdidin etkisiz kılınması. Askeri hedeflere karşı, öldürücü derecede güç kullanımını da içerir.
- Hukukun üstünlüğü ilkesi ve ölçünün kaçırılmaması (“orantılılık”) kaydıyla, bunlar gerekli ve zorunlu önlemler – yöntemler. Ancak, sorunların esasının çözümünde sanıldığından çok daha sınırlı işleve sahip.

Temel Dayanak: Hukuk ve Milli Güç

- Hukuk düzeni açık, anlaşılır ve öngörülebilir olmalıdır.
- Uygulama: “Torba kanunlar”, maksadını aşan OHAL KHK uygulamaları, bu ilkelere aykırı görünüyor.
- Önemli: “Demokrasi” ve “hukuk”; “oto-matik”, yani, kendiliğinden işlevsel olan kavramlar değil; etkin olabilmeleri, belli bir kültürel altyapının varlığını gerektirir. Bu da bir bütün olarak milli eğitim sistemi – politikalarının çağdaşlığına ve etkinliğine bağlı.

Mevcut Durumun Değerlendirilmesi

- Görünüşe göre, kamu görevlileri ve / veya toplumun önemli bir bölümü, “hukuk” ve “adalet” kavramlarının önemini ve işlevini bilmiyor / anlamıyor / inanmıyor / benimsemiyor / desteklemiyor.
- Çoğunluk, kendi davasının aynı zamanda hakimi olabileceğini düşünüyor. Bu kültür, hukukun genel ilkelerine aykırı: “Nemo iudex in re sua” (kimse kendi davasının hakimi olamaz).
- Bu koşullarda hukuk ve adalet düzeni, çağa yakışır etkinlikte işletilemiyor.

- Değerlendirme: Anayasa düzeninin korunması açısından, milli eğitim politikalarındaki ve uygulamalarındaki hataların olumsuz sonuçlarını yaşamaktayız. Soru sorma, düşüncesini ifade edebilme, eleştirebilme, şikayetçi olabilme, serbestçe örgütlenebilme, gerektiğinde yargı yoluyla da hakkını arayabilme kültürü hiç bir zaman inandırıcı bir hedef olmadı, olamadı, yönetimlerce de özümsemedi. Sessiz ve sadece söyleneni yapması beklenen, itaatkar nesiller yetiştirildi. Son olarak, Marksizm tehlikesine karşı İslam öğretisiyle cevap verilmesi düşüncesi, dine dayalı siyasi hareketlerin yolunu açtı.

Ne Yapmalı?

- Sihirli – kolay bir formül yok.
- Çıkış noktası: Zararın neresinden dönülürse kardır.
- Kısa – orta ve uzun vadeli politikalar gerekli.
- Unutulmamalı: Sebepler – koşullar değişmedikçe, sonuçlar değişmeyecektir.
- Öyleyse ilk adım, sebeplerin çözümlenmesidir.
- İlk akla gelen konu: Din ve Devlet ilişkilerinden kaynaklanan sorunlar.

Siyasi Tarih – Alınması Gereken dersler

- Tek Tanrılı dinlerde, peygamber ve / veya yakın arkadaşlarının ölümünden sonraki güç mücadeleleri; zaman içinde dinin siyasi, ticari veya bireysel çıkar aracına dönüştürülmesi, kötüye kullanılması, dinin anlamını ve işlevini önemli ölçüde yok ediyor, büyüsünü ve inandırıcılığını zedeliyor.
- Din, siyasi güç sahipleri tarafından, sorgulanamaz, sınırsız ve denetimsiz yetki sahibi olmak için bir araç ve kalkan konumuna indirgeniyor.
- Sonuçta, hem dinin kendisi, hem de inanan toplum ve bireyler zarar görüyor.

Değerlendirme

- Ülkemizde ve bölgemizde cereyan eden olaylar, İslam kavramının bağlamından kopartılarak siyasallaştırıldığını, ulusal / uluslararası güç ve çıkar mücadelesi için araç olarak kullanılmakta olduğunu (dinsel görünüm altında milliyetçilik) gösteriyor.
- Oysa, Kur'an Allah katından insanlığa ulaşan en son ilahi rehber, uyarı, öğüt: Hukusal bağlayıcılık anlamında, sonsuza kadar değişmeden uygulanacak katı kurallar düzeni öngörülmemiş.
- Nitekim ayetler bile 23 yıl süren indirilme sürecinde değişebilmiş / unutturulabilmiş.

İlahi Hukuk – Beşeri Hukuk?

- Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an; ilahi rehberliğin bile, insanlığın seviyesine ve gelişmesine uygun olarak gelişmekte ve değişmekte olduğunun göstergesi: Hayat, varlık, gelişim ve değişim durdurulamaz, dondurulamaz.

- Aksi, Yaradan'a yakışmazdı zaten. Evren, insan ve diğer canlılar, hem Yaradan'ın varlığının kanıtları, hem de sürekli gelişimin, değişimin, dönüşümün ve yükselmenin kanıtları.
- Kısacası:
 - Hz. Muhammed: son peygamber.
 - Kendisinden sonra kimse (örnek: "halife" adı altında) artık Allah / Peygamber / İslam adına din / hukuk kuralı yaratma yetkisine sahip değil.
 - Söz konusu olan, adına ne denirse densin, sonuçta insanların yaptığı hukuk / siyaset.

Takiyye (Gizleme)

- Konu: Siyasal İslamın, yürürlükteki milletlerarası / milli hukuk düzenlerini bağlayıcı saymaması.
- Sebep: Sürekli savaş hali (cihat – "Darü'l Harp") kavramı.
- Yanılgı:
 - Savaşın gereği – hukuka uygunluğu, ahde vefa ilkesi kapsamında, milletlerarası kamu hukukunun konusu.
 - Ülke içinde ve / veya dışında sürekli / ebedi savaş hali şeklindeki bir anlayış, hukukun saptırılması anlamına gelir.
- Bu hususlar saklı kalmak kaydıyla, ayrıca şu iki kavramın karıştırılmaması gerekir: Savaşta hile (deception) – hainlik (perfidy). Birincisi (örnek: kamufraj, araziye tank maketlerinin yerleştirilmesi) savaşta meşru, ikincisi ise (örnek: kendini yaralı gibi göstererek, yardıma gelenleri öldürmek / yaralamak) savaş suçudur.

Değerlendirme

- Din bir geçim ve / veya güç ve / veya baskı aracı haline dönüştürülmemelidir.
- "İslam Devleti" söylemiyle ve kolluk yöntemleriyle, vatandaşların / insanların devlet zoruyla Cennete sokulması gibi bir anlayış temelden yanlıştır. Özgürlüğünün olmadığı yerde, zaten sorumluluk da söz konusu olmaz.
- Nitekim, Kur'an'a göre de, "Bütün emir yalnız Allah'ındır. İman edenler anlamadılar mı ki, Allah dileseydi bütün insanları doğru yola eriştirirdi." (Ra'd, 31). "Senin görevin sadece tebliğ etmektir. Hesap görmek ise bize aittir." (Ra'd, 40).
- Şu halde, Müslümanlar; Müslüman olmayanlarla / kendileri gibi Müslüman olmayanlarla sonsuza kadar savaş halinde olamazlar.
- Irk, dil, tarih, kültür ve din birliği, ulusal birlik için elbette önemli unsurlardır. Ancak tarih bize, aykırı / bağdaştırılamaz çıkarların ayırıcı, ortak çıkarların birleştirici olduğunu göstermektedir. İşte bu nedenle, Müslüman olan Arap toplumları bile tek devlet çatısı altında birleşemezken, Arap olmayan Müslüman toplumları da kapsayacak bir oluşum / birlik düşüncesi bir hayalden ibarettir.

Türk Devrimi

- İşte Türk Devrimi, bir bakıma; İslam'ın; insanlığın, gelişimin, değişimin, dönüşümün ve bilginin –din adına- dondurulmasına – durdurulmasına isyandır.
- Türk Devrimi, İslam ile çağdaş kültür ve medeniyetin çelişmeyeceğinin inananlara anlatılabilmesi, gösterilmesi ve uygulanması çabasıdır.
- Bu maksatla, toplumun hem genel kültür, hem de din konularında çağdaş düzeyde bilgilendirilmesi ve eğitilmesi düşünülmüştür.

Diyanet İşleri Başkanlığı

- Böyle bir yapılanmanın arka planında, Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasal düzeninin korunabilmesi endişesinin önemli yer tuttuğu görülüyor.
- Cumhuriyeti kuranların, İslam'ın kendisinden değil, İslam etiketi altında yapılan uygulamalarla devletin ve toplumun içine düşürüldüğü durumdan endişe ettikleri ve bunu düzeltebilmeyi umdukları görülüyor.
- Ancak bugün geldiğimiz noktanın objektif olarak değerlendirebilmesi, alınması gereken derslerin çıkarılması ve seçeneklerin incelenmesi gereklidir.
- Özel yasasına göre, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın temel görevleri:
 - İslâm dininin inançları, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek,
 - Din konusunda toplumu aydınlatmak,
 - İbadet yerlerini yönetmek.
- Bu şekilde aynı zamanda, Hilafetin kaldırılmasından doğabilecek boşluk da doldurulmak istenmiştir.

Din Öğretimi ve Eğitimi

- Kamusal – resmi alan: Milli eğitim alanı - din kültürü ve ahlak bilgisi öğretimi – ilahiyat fakülteleri.
- Bireysel - özel alan: Belli bir din / mezhebe inananlarla sınırlı faaliyet; Kur'an kursları, seminerler, sertifika programları...

Eğitimin Birliği İlkesinin Önemi

- Eğitimin birliği: din öğretimi ve eğitiminin, her bağlamda, milli eğitime uygun olması.
- Uygulama: Din öğretimi ve eğitiminin, maksadını da açacak şekilde yaygınlaştırılması; orta ve uzun vadede, iki farklı kültürde insan yetiştirilmesi – toplumsal kültürün parçalanmasıyla sonuçlanmış görünüyor.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

- Uygulamada, AİHM kararlarının da göz ardı edilerek, "din kültürü ve ahlak bilgisi" derslerinin, Sünni İslam öğretisinin anlatılması ve yayılması maksadıyla kullanılmasına devam edilmesi, laiklik ilkesini zedeliyor.
- Milli eğitimin hemen bütünüyle dini eğitim ve öğretime dayandırılması, eğitimde birlik ilkesinin tersine çevrilmiş, laiklik ilkesinin anlamı ve

kapsamının, Sünni İslam öğretisiyle sınırlandırılmış olması anlamına gelmektedir.

- Bugünkü şekliyle Kur'an kursları, İmam-Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri Devletin bir işlevi ve sorumluluğu değildir. Devletin gözetiminde, milli eğitim politikalarına aykırı olmayacak şekilde, özel kurumlarca yürütülmesi gerekir.

İlahiyat Fakülteleri

- Kamusal alanda faaliyet gösterecek ilahiyat fakülteleri elbette hukuka uygun olarak kurulabilir.
- Ancak bunların işlevi belli bir dinin veya inancın tanıtılması, öğretilmesi, savunulması ve yayılması değil; tarihsel, siyasal, toplumsal ve bireysel anlamda bir gerçeklik olarak vicdan, din ve inanç kavramlarının bir bütün olarak ve bilimsel yöntemlerle izlenmesi, incelenmesi, karşılaştırılması, gerektiğinde sorgulanması, değerlendirilmesi ve sonuçların kamusal alanda paylaşılması olabilir.

Değerlendirme ve Sonuç

- Devlet, din ve inanç esaslarını belirleyemez ve yönetemez; buna teşebbüs ederse de etkili – yararlı olamaz.
- Ancak Devlet, Anayasa düzeninin korunması maksadıyla özel bir çerçeve kanun çıkarabilir.
- Çerçeve kanun, sadece Sünni İslam öğretisini değil, devletçe tanınan tüm din ve inançları ve bunun belirlenmesi yöntemine – ölçütüne ilişkin esas ve usulleri; Anayasal düzene karşı olabilecek faaliyetle ilgili idari ve cezai yaptırımları kapsayabilir.
- Devlet, sözü edilen çerçeve kanun uyarınca ve Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla; her türlü dinsel örgütlerin kuruluşunu ve faaliyetini, sürekli olarak izleme, denetleme, mali destek sağlama veya yaptırım uygulama bağlamında devrede olabilir.
- Türk Devrimi, bir yönüyle; çağdaş medeniyet, kültür, devlet ve toplum yapılanmalarının İslam'la çatışma içinde olmadığını halka anlatabilme girişimidir.
- Nitelikleri Anayasa'da belirtilen Cumhuriyet'in öngördüğü Anayasa düzeninin korunmasının en güçlü teminatı, milli eğitim düzeninin çağdaşlığı ve etkinliği olabilir.